

سنن ابن ماجه

3 - 1

احادیث غریب، ذکر مرتبہ یکی از راویان و امثال آنها (عدوی، همانجا؛ برای نمونه ← ابن ماجه، ج ۲، ص ۷۲۷، ۷۳۱، ۷۳۳، ۷۳۹، ۹۳۰).

طبق شمارش محمد فؤاد عبدالباقی، سنن ابن ماجه ۴۳۴۱ حدیث را دربرمی گیرد که از آن میان، ۳۰۰۲ حدیث در همه یا بعضی از دیگر کتب صحاح (صحیحین، سنن ابی داؤد، ترمذی و نسائی) آمده و تنها ۱۳۳۹ روایت از روایات سنن ابن ماجه در آنها نیامده است که در میان آنها ۴۲۸ روایت صحیح و از راویان موثق، ۱۹۹ حدیث حسن، ۶۱۳ حدیث ضعیف و ۹۹ حدیث منکر و مکذوب شناخته شده اند (ابن ماجه، ج ۲، مؤخره محمد فؤاد عبدالباقی، ص ۱۵۱۹-۱۵۲۰).

به نظر می رسد، مبنای این قول که فقط اسناد سی حدیث از احادیث سنن ابن ماجه ضعیف است (← ابن عماد، ج ۲، ص ۱۶۴)، سخن خود ابن ماجه باشد مبنی بر عرضه کتابش بر ابوزرعه رازی (متوفی ۲۶۴) و اینکه او در تأیید سنن ابن ماجه گفته است، گمان می کنم اگر این کتاب در دست مردم قرار گیرد همه یا بیشتر جوامع حدیثی بی استفاده خواهند ماند. او در تأیید سنن ابن ماجه تعداد روایات ضعیف آن را بیش از سی روایت ندانسته است (← ذهبی، ۱۳۷۶-۱۳۷۷، ج ۲، ص ۶۳۶؛ همو، ۱۴۰۱-۱۴۰۹، ج ۱۳، ص ۲۷۸). ابن جوزی (متوفی ۵۹۷) نیز فقط حدود سی روایت از سنن ابن ماجه را در کتاب الموضوعات، در زمره روایات وضع شده نقل کرده است (← ابن قیسرانی، مقدمه کوثری، ص ۹).

از نظر ذهبی، سنن ابن ماجه کتاب نیکویی است، گرچه شماری احادیث سست و بی اساس آن را آلوده کرده است؛ و هرچند ابن ماجه حافظ و ناقد حدیث و فردی پراطلاع بود، روایات منکر و اندکی روایات معجول سبب تنزل رتبه سنن وی شده است. از نظر ذهبی همچنین، سخن ابوزرعه، به فرض صحت، ناظر بر احادیث کاملاً ضعیف و نپذیرفتنی آن است و گرنه احادیث غیرقابل احتجاج آن بسیار و حدود هزار حدیث است (← ۱۳۷۶-۱۳۷۷، همانجا؛ ۱۴۰۱-۱۴۰۹، ج ۱۳، ص ۲۷۸-۲۷۹).

وجود پاره‌ای از احادیث بی اساس و ضعیف در سنن ابن ماجه موجب شده است که برخی آن دسته از احادیثی را که فقط ابن ماجه آورده و در دیگر کتب صحاح نیامده است، ضعیف بدانند (← ابن حجر عسقلانی، ۱۴۰۴، ج ۹، ص ۴۶۸-۴۶۹). ابن حجر عسقلانی (۱۴۰۴، ج ۹، ص ۴۶۸) حمل این سخنان را بر رجال ضعیف و نه احادیث ضعیف، صحیح تر دانسته است، چون احادیث صحیح و حسنی در سنن ابن ماجه هست که وی در نقل آنها تفرد دارد و در جوامع خمسه نیامده اند. وی (همانجا) سنن ابن ماجه را کتابی جامع و متقن، و مشتمل بر

سنن ابن ماجه، یکی از سنن اربعه و ششمین مجموعه حدیثی از صحاح سته اهل سنت، تألیف محمد بن یزید زبیدی معروف به ابن ماجه قزوینی (متوفی ۲۷۳). این کتاب نام خاصی ندارد و از این روست که به نام السنن (← ذهبی، ۱۴۰۱-۱۴۰۹، ج ۱۳، ص ۲۷۷؛ ابن حجر عسقلانی، ۱۴۰۴، ج ۲، ص ۱۵۲) که گویای شیوه نگارش آن است، و مضاف به نام مؤلفش - ابن ماجه* - شهرت یافته است. چنانکه از ابن ماجه نیز با عنوان «صاحب السنن» (← ابن ماکولا، ج ۷، ص ۱۹۹؛ ذهبی، ۱۳۷۶-۱۳۷۷، ج ۲، ص ۶۳۶) و «مُصَنَّفُ السُّنَنِ» (ذهبی، ۱۴۰۱-۱۴۰۹، همانجا) یاد کرده اند.

به نوشته ذهبی، السنن مشتمل بر ۳۲ کتاب، و به گفته ابوالحسن ابن قطان (متوفی ۶۲۸) دربرگیرنده ۱۵۰۰ باب و حدود چهارهزار حدیث است (← ذهبی، ۱۳۷۶-۱۳۷۷، همانجا؛ ۱۴۰۱-۱۴۰۹، ج ۱۳، ص ۲۸۰). بنا به شمارشی دقیق تر، سنن مشتمل است بر ۳۷ کتاب، ۱۵۱۵ باب و ۴۳۴۱ روایت (عدوی، ج ۱، ص ۹). گفتنی است که در چاپ اعظمی از سنن ابن ماجه، تعداد کتابها به همراه مقدمه ۳۲ و تعداد بابها ۱۵۱۵ باب است. این اختلاف از آنجاست که محمد فؤاد عبدالباقی برخی از زیادات ابن قطان را در شماره گذاری خود وارد کرده است و اعظمی همه آنها را. اختلاف عدد احادیث سنن ابن ماجه هم به اختلاف نسخ آن بازمی گردد (عمری، ص ۳۴۶-۳۴۷).

سنن ابن ماجه با چندین باب مقدماتی مفضل آغاز می شود که در آن به تمسک به سنت پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم و بزرگداشت آن و پرهیز از بدعت فراخوانده می شود و برخی از عقاید جهمیّه و خوارج ذکر، و احادیثی در موضوعاتی چون ایمان، قدر، فضائل صحابه و ابوابی در فضل علم و علما بیان می شود. پس از آن، بخشهای اصلی اثر آمده که از کتاب طهارت شروع و به کتاب زهد ختم شده است. ۳۲ کتاب نخست سنن ابن ماجه، مطابق شیوه سنن نویسی، مشتمل است بر موضوعات فقهی، اما ابواب مقدماتی و پنج کتاب پایانی آن به موضوعات ادب، دعا، تعبیر رؤیا، فتن و زهد اختصاص یافته است.

ترتیب روایات هر باب، بر اساس میزان صحت آنهاست. بنابراین، نخست، احادیث صحیح، سپس احادیث حسن و در پایان، احادیث ضعیف ذکر شده اند. ابن ماجه ذیل هر باب، شماری از احادیث را به تناسب موضوع بیان کرده است. در آغاز هر حدیث، سند آن با لفظ «حَدَّثَنَا» ذکر می شود که بر طریق تحمل (فراگرفتن و شنیدن حدیث از راههای معین) آن دلالت دارد. ابن ماجه در نقل احادیث گاهی طرق دیگر آنها از نظر سند و متن را نیز بیان کرده و هر جا لازم دیده، نظر خود را ابراز کرده است که عبارت است از: نقد حدیث، شرح واژگان و